

Jaakko Fellmanin Sodankylästä ja Kuolajärveltä keräämiä lappalaisia paikannimiä

Ollessaan Utsjoen kirkkoherrana 1819—32 Jaakko Fellman tutustui monilla matkoillaan laajalti Lapin eri osiin tehden ahkerasti havaintoja luonnosta ja asukkaiden elämäntavoista ja kielestä. Hänen kirjallisiin peruihinsa kuuluu mm. 435 n:o:a käsittävä sanakokoelma Pohjois-Sodankylässä sijaitsevan Sompion kylän ja Kuolajärven eli nykyisen Sallan lapinmurteista, jotka hävisivät viime vuosisadalla viimeistenkin puhujiensa suomalaistuessa. Sompiossa Fellman viivähti usein, kun kulkutie etelään kävi sen kautta, ja Kuolajärvelle hän teki matkan 1826. Näiden seutujen ja koko entisen Suur-Sodankylän, siis myös Pelkosenniemen ja Savukosken alueilta saatua paikannimistöä sisältyy hänen 1906 julkaistuun teokseensa *Anteckningar under min vistelse i Lappmarken I—IV*, varsinkin sen III:n (maantieteellisen) osan sivuille 386—393. Enimmät näistä nimistä ovat asultaan tosin suomalaisia — useat silti lapista omaksuttuja¹ —, mutta joukossa on kuusikolmatta joko kokonaan tai alkuosaltaan lappalaista nimeä; jälkimmäisessä tapauksessa ovat kyseessä joki-, järvi-, lampi-, selkä- ja vaara-loppuiset yhdyssanat.

Lappalaisiksi katsottavia paikannimiä ovat:

1. Jeshjok, sm. Jesiöjoki l. vain Jesiö »såsom den på orten i allmänhet kallas (äfven från andra vattendragsnamn är det vanligt att bortlemna »joki») . . .» (III 393). Varhaisempia mainintoja ovat: Jetzie Joch 1681 (Isak Fellman, *Handlingar och uppsatser*, III 26), Jisiojerfwi (Kittilässä) 1733 (I. F., III 123, 125), Jesiö 1751 (A. J. Sjögren, *Anteckningar* s. 169), Jesio (I. F., I 254), Jesiojerfwi, myös sn. 1767 (III 186). Jeesiö- l. Iesiöjoki laskee Kitiseen Sodankylän kirkonkylän luona. Jokien muodostaman niemekkeen nimi on aikoinaan ollut Skaitama < lp. — Jetzie, Jesh- on kenties = lpI *jietš*, N *jieš*, *ies* 'itese'; Ruijassa on *Fieš*- ja *Iešjokká*-nimiset joet (J. Qvigstad, *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker* s. 81, 87). J. Fellman mainitsee toisenkin Jeshjoen (sm. Istijoen), joka laskee Kitiseen paljon ylempänä (III 391). Sen nimi oli 1770 Itsinjocki (I. F., III 213) = nyk. Iisijoki.

2. Kaptukas jegge, sm. Kaptukaisen jänkä, pohjois-Sodankylässä. K—s, muinainen noita, asunut Inarin ja Sompiojärven välillä (J. F., II 109). Kaptukaisen jänkä on varmaan sama kuin nyk. Kattukaisvuoma Kitiseen koillisesta laskevan Tankajoen latvan kaakkoispuolella. Vuomasta lähtee Kattukaisoja (→ Kopsusjoki → Luuro), jonka nimenä on vielä v. 1900 Kaptukasaja eräässä karttaluonnoksessa

¹ Esim. Käyläkkä, pieni joki, Lapin sm. käyläkkä 'ropeen l. tuokkosen laji' < I *këulih*, Ko *k'ëulik'*; Luuro, vanhoissa lähteissä Rura, Roiro; Sompio < I *Suobbad*.

(Tidskrift för Jägare och Fiskare, vihko 1, liite: Karta utvisande vildrenens utbredning i Östra Lappland).

3. Karjelek l. Karjelak l. Karjel(eh) marvim (l. Marim)kuoska l. Marvim-Kuoska, sm. Karjalaisten marvima koski, Luiojoessa. Nimi lienee ollut oikeammin **Karjeliä mar(v)imkuoska*. Siinä kerrotaan Laurikaisen l. Laurukaisen tuhonneen vihollisia (J. F., I 244, 247, II 115, III 111, 387). Fellmanin mukaan lp. *marit* l. *marvvet* merkitsee 'försätta i sömn'. Kosken nimi on nyk. Ryssänmarimo (S. Paulaharju, Sompio s. 18) tai Venäjänmailma; »nimi johtuu Laurukaisen koskenlaskutarinasta» (Suomenmaa IX₂ s. 300). Paulaharju (s. 36) mainitsee myös Venäjänmarimon.

4. Komashjoki, laskee Upsalolammesta Kitiseen, Sodankylä (III 392). Vrt. lähellä sijaitsevaan Kommattivaaraan. Komash < lp. *Kommatš?

5. Kobdesjaure, K.-järvi, K.-jok, K.-joki, laskee Luiroon, Sodankylä (II 144, III 311, 388); vrt. Qvobdas l. Kobdas 'spättrumman' (II 33) < *koabdes. Nyk. asu Kopsusjärvi, -joki. Olettaisi, että sm. *ps*:ää olisi lapissa paremmin vastannut *p* + sibilantti tai affrikaatta kuin *bd*.

6. Marvim- l. Marvin varek l. Marvivarek, sm. Marvimavaarat, Sompion tienoilla, Sodankylä (I 247, II 123); »hvilka förmodligen hafva sitt namn af . . . insöfvande (marit) . . .»

7. Nabdušjoki, laskee Luiroon (III 389); nyk. Nattusjoki. Naattanen, Naattaset, Nattaset, vieläpä lappalaistava muoto Nattasek (I 227, 230, II 125), nyk. Nattastunturit l. tavallisemmin Nattaset, Sompiojärven rannalla. Nimet Nattusjoki ja Nattaset voivat olla samaa juurta, sillä joki ja tunturit sijaitsevat lähekkäin. Nattusjoki (l. Nattushaara) on vielä v. 1900 Naptusjoki em. Kaptukas jeggen yhteydessä mainitussa karttaluonnoksessa; tähän on merkittynä myös Natti-oja, joka laskee Nattastuntureilta Riestojokeen.

8. Neblos-Lokka, Nebloslokka l. vain Lokka, talo Luiron varrella (I 244—45, III 387), nyk. Lokka, k. (aiemmin myös Niplulokka). Nebuloslock, sn. 1775, Sompio (I. F., III 221), Neblos Lokka 1790 (Sjögren, s. 171).

9. Nippu kiebmo ædnam, paikka Sompiossa (J. F., III 111). »Dit säges qvinnorna . . . hafva flytt undan, men blifvit der af fienden öfverrumplade och miss-handlade.» Pn:n merkitys lienee »terävän kiiman maa». Nippu sanaan vrt. Kuolajärven lapinmurteen neppun, joka Fellmanin mukaan merkitsi terävää (SUSA XXX₃₀ s. 18).

10. Passejavre, P.-joki, järvi ja joki, Kuolajärvi (J. F., II 132); passe 'pyhä'. Nyk. Pyhäjärvi (luov. alueella).

11. Passe varre ('pyhä vaara'), »öfver hvilket gränsen emellan Sodankylä och Kemiträsk socknar går, kallas numera Pyhätunturi, sedan landet intagits af Finnar». Sen juurella on Passejavre, Pyhäjärvi, josta lähtee Passejok, Pyhäjoki (J. F., II 133—34). Pyhävara, Pyhätunturi 1700-1. (I. F., I 81, 94).

12. Pelkemjok ('grälelfven'), kuului Luironlalvoihin (latvajokiin), Sodankylä (III 386—87). N *bæl'ket*, I *pel'kkið* 'torata, riidellä.'

13. Petsejoki, Kylä(n)selällä sijainneesta Sompion muinaisesta kärkejä- ja markki-

napaikasta länteen (III 427, 461), Petsijoki l. Petsiäinen, lähtee Nuoliluomasta ja laskee Kelujokeen (III 388). N *bæcce*, I *pětsi* 'petäjä, mänty'; vrt. nyk. Petäjävaara Orajärven, Oratunturin ja Kelujoen seudulla.

14. Porse aappe, sm. Porsa aapa, neva Sompion Kobdesjok'in vasemmalla puolen; se päättyi Sompion kardoon, jossa on ollut lappalaisten pyhä paikka (II 144). Vrt. Porsse (å), laskee pohjoisesta Tenoon (II 154, 260), *Bor'se-jokká* (Qvigstad, s. 148) ja *Bor'se-jaw're* (s. 7).

15. Puostojoki, 2 kpl., laskevat Kitiseen koillisesta (III 392), nyk. Ala- ja Ylipostojoki. Vrt. N *boasto* 'uriktig, urett, feil, gal', I *pöastu* 'väärä'; Ruotsin Stenselessä on samaa juurta oleva pn. *buostú-juhké*, joka virtaa takaisin länteen (B. Collinder, Ordbok till Sveriges lapska ortnamn s. 161: *poas'tút*).

16. Rauttuoddar, sm. Rauttunturit (III 384, 404, 665), Saariselän länsipuolella, nyk. Rauttunturit, I *Räu'dütuoDDareh*, ovat saaneet nimensä Rautulammesta, joka laskee vetensä Rautuojan kautta Suomujokeen (→ Luttoon); lpN *raw'do*, I *räu'dü* 'rautu, nierä'.

17. Riemurjokka, sm. Revojoki, laskee Saariselältä Luiroon (III 388; Vir. 1961 s. 8).

18. Rohmoivve, Sallantuntureissa (II 154), sm. Rohmoiva, luov. alueella. Vrt. Ko *röax'm'* 'ryppy, kurttu; ryhmy'.

19. Shoktshavarevashas (= *Šoktšavärevāžžaz, dem.), sm. Suksivaaran lehto, lähellä Kiurujärven taloa Sompion kylässä. Siellä on ollut Maderakon uhripaikka; kiviä ja peurojen sarvia on vielä näkyvissä (II 120, 157). Suksivaara, tässä kansanetyym., ks. Vir. 1961 s. 10.

20. Shåskartas ja Shådshågedgeselg; näiden välissä virtaa edellä mainittu Pelkemjok (III 386); -kartas on ehkä karkeasti kirjoitettu deminutiivisanasta **kär'de* 'kaarre, poroaitaus', -gedgeselg 'kiviselkä'. Vrt. nyk. Sotson portti, jylhä kuru, Savukoski (Suomenmaa IX₂ s. 319); -gedgeselg, luultavasti nyk. Kivitunturi.

21. Sotjok, pieni Luiroon lisäjoki (III 388). Vrt. N *soatte*, I *soati* 'sota'. Ivalojokeen laskee Sotajoki, lpI *Tšuddejüha* 'tšuudi- l. vainolaisjoki'. (Sota-sanana vastine on Sompion murteessa suät yhdyssanassa suätälmai 'sotamies', SUSA XXX₃₀ s. 25.)

22. Tjermas l. Termes, muinainen lapinkylä. Polemiikissaan Sjögreniä vastaan Fellman väittää, ettei tämä kylä ole ollut Kuolajärvellä, vaan Kemijärvellä (III 661). Vrt. N *dierbmes*, Ko *tiermes* 'ukkonen', Ko myös 'Ukko'. On kuitenkin epävarmaa, johtuvatko nyk. Termuslahti, T.-niemi, T.-vaara (Kemijärvi) ja Termusjoja (Kuolajärvi) tästä sanasta, vaikka Fellman sanookin, että Termusvaaralla on muinoin Termestä palvottu (II 167). 1820-luvulla eivät kemijärveläiset liene tienneet mitään »Termes»-jumalasta, koska tätä ei mainitse Nils Fellmankaan, joka v. 1748 kirjoitti kuvauksen Kemijärvestä (julk. J. F., I 367—79; ks. myös III 239).

23. Uppsalolampi, »af Uppsa eller Uppso, ett Lappskt ord, som betyder lukt»; siitä saa alkunsa edellä mainittu Komashjoki (III 392). Uppsa, I *op'sa*, Ko *ē'p's*.

24. Vuoloraddenselkä, Korvasen seudulla Luirosta itään, Sodankylä (III 388), merkitys ehkä 'alarinnanselkä'. Vrt. nyk. Vuollosvaara, Korvasvaaran seudulla (Suomenmaa IX₂ s. 295).

25. Vuoltsinen, »tar sin början ifrån Atsersekä . . . och utfaller i LUIRO . . .» (III 389), Sodankylä. Nyk. Vuolttinen on sekä joen että tunturin nimenä. Vuoltsisen *ts* (> *tt*) jo viittaa sanan lappalaiseen alkuperään. Lokan seudun tuntureita ovat Sompion vanhat lappalaiset nimittäneet »Alatuntureiksi» (Vuolletek tuoddarak) vastakohtana Saariselälle l. »Ylätuntureille». Vanhan nimen muistona on ryhmän laajimman laen nimi: Vuolttinen (Suomenmaa IX₂ s. 320). Vuolletek on kait sama kuin N *vuolladak* 'lavereliggende terræng', mutta sen perustalla ei selity Vuoltsin *-ts-*. Suomenmaa IX₂:n tiedossa ei myöskään mainita, onko se saatu alkuperäisiltä sompiolaisilta vai Sodankylään viime vuosisadan jälkipuoliskolla lännestä muuttaneilta porolappalaisilta.

26. Vuotshovaara, Luiron itäpuolella, Sodankylä. I *vuüt'itsu* 'suo, jossa on puron yhdistämiä perättäisiä lampia', N *vuoč'čo* 'en myr hvor der samler sig vann, som har avløp i en bekk' (Qvigstad, s. 141). Tähän kuuluu myös pn. Vuotso (sm. < lp.), lappalaiskylä Pohjois-Sodankylässä Inarin maantien varrella.

Die von Jakob Fellman in Sodankylä und Kuolajärvi gesammelten lappischen Ortsnamen

VON T. I. ITKONEN

Als Jakob Fellman in den Jahren 1819—32 Pfarrer der Gemeinde Utsjoki war, der nördlichsten Finnlands, unternahm er ausgedehnte Reisen im finnischen, norwegischen und russischen Lappland, auf denen er auch vielseitige Forschungen trieb. Die Ergebnisse dieser Arbeit hat sein Sohn im Jahre 1906 als vierbändiges Werk veröffentlicht. Im III. (geographischen) Teil dieses Werks gibt es u.a. Hunderte von lappischen Ortsnamen, von denen in diesem Aufsatz 26 aus dem

Gebiet der lappischen Mundarten der Kirchspiele Sodankylä und Kuolajärvi (heute Salla) gebracht werden, Mundarten, die vor etwa 100 Jahren dadurch verschwanden, dass auch die letzten gebürtigen Lappen fenisiert wurden. Die betreffenden Ortsnamen sind meistens Benennungen von Seen, Flüssen, Bergen und Kultstätten. Mit einigen dieser Namen sind Sagen von den Feinden der Lappen in der Vorzeit verbunden, in diesem Fall von den »Kareliern».